

UPITNIK SAMOEFIKASNOSTI ZA DJECU – SEQ-C

Adaptirale: Anita Vulić-Prtorić, Izabela Sorić, Valerija Kramar i Ivana Macuka

Priredile: Anita Vulić-Prtorić i Izabela Sorić

1. Teorijska osnova

Od objavljivanja prvog Bandurinog članka u časopisu "Psychological Review" (1977), samoeфикаsnost (self-efficacy) je postala je jedan od najčešće korištenih konstrukata u literaturi iz socijalne i kliničke psihologije, te psihologije savjetovanja. Bandura (1977) određuje samoeфикаsnost kao *vjerovanje u sposobnost organiziranja i izvršenja akcija potrebnih da bi se ostvario određeni pretpostavljeni tip aktivnosti*.

Iako se pojmovi ефикаsnosti i kompetentnosti često mogu shvaćati i kao sinonimi, među njima ipak postoji izvjesna razlika u značenju. Dok se pod kompetentnošću podrazumijeva *posjedovanje* adekvatnih sposobnosti i kvaliteta, tj. kapaciteta da se djeluje na ефикаsan način, pod ефикаsnošću se podrazumijeva *moć* da se ostvari neki učinak. Kompetentnost odražava potencijal za djelovanje, dok ефикаsnost odražava konkretnu djelotvornost. Kompetentna osoba će najvjerojatnije biti i ефикасна, ефикасна osoba je sigurno kompetentna. Unatoč ovim neznatnim semantičkim razlikama, teoriju samoeфикаsnosti možemo smatrati i teorijom percepcije osobne kompetentnosti (Bezinović, 1988).

Prema Bandurinoj (1999) socijalno-kognitivnoj teoriji, pojedinci posjeduju osobni sustav koji im pomaže u ostvarivanju kontrole nad mislima, osjećajima, motivacijom i akcijama. Ovaj osobni sustav uključuje kognitivne i afektivne strukture i omogućava upotrebu mehanizama kojima će se opažati, regulirati i evaluirati ponašanje. Kroz procese osobne provjere, koji uključuju i percepciju samoeфикаsnosti, pojedinci procjenjuju vlastita iskustva i misaone procese.

Prema teoriji postoje dva osnovna tipa očekivanja:

(1) *očekivanje ishoda*, tj. uvjerenje da će neko ponašanje dovesti (ili neće dovesti) do željenog ishoda i

(2) *očekivanje osobne ефикаsnosti*, tj. uvjerenje pojedinca da je on sposoban (ili nije sposoban) realizirati potrebno ponašanje.

Očekivanja osobne ефикаsnosti bazirana su na četiri osnovna izvora informacija:

(1) *na iskustvima s osobnim učincima u sličnim situacijama*: autentična iskustva pojedinca sa sličnim situacijama imaju najveći utjecaj - prethodni uspjesi podižu situacijska očekivanja ефикаsnosti i obrnuto;

(2) *na opažanju uspješnosti drugih u sličnim situacijama* (indirektna iskustva): uspješnost drugih podiže nivo očekivanja osobne efikasnosti po modelu «ako mogu drugi, mogu i ja»;

(3) *na verbalnim uvjerenjima*: koliko će verbalna uvjerenja biti utjecajna ovisi o percipiranoj kompetentnosti izvora, o njegovoj atraktivnosti ili pak o povjerenju koje pojedinac ima u njega;

(4) *na emocionalnoj ili fiziološkoj uzbuđenosti*: ljudi osjećaju svoju pretjeranu visceralnu uzbuđenost ili neugodna emocionalna stanja (npr. anksioznost) kao smetnju efikasnom ponašanju i stoga u stanju takve uzbuđenosti imaju niži nivo očekivanja osobne efikasnosti. Kada treba obavljati aktivnosti koje iziskuju fizičku snagu ili izdržljivost, percipirana efikasnost je pod snažnim utjecajem stanja poput umora ili boli.

Očekivanja osobne efikasnosti variraju uzduž triju glavnih dimenzija: generalnosti, snage i veličine. *Generalnost* se odnosi na to koliko se iskustvo osobnog uspjeha ili neuspjeha koje utječe na očekivanje efikasnosti u ograničenim, specifičnim djelatnostima, generalizira na slična ponašanja ili kontekste. *Snaga* se odnosi na sigurnost osobe da može uspješno realizirati neka ponašanja (stupanj uvjerenja). *Veličina* očekivanja osobne efikasnosti u hijerarhiji ponašanja (stupnjevanoj po težini zadatka) odnosi se na broj "koraka" u ponašanju za koje osoba misli da ih može uspješno realizirati.

2. Opis skale

Među skalama koje procjenjuju opću samoefikasnost važno mjesto ima skala opće samoefikasnosti Schwarzera i suradnika (1997; prema Ivanov i Penezić, 2000) koja mjeri opći i stabilan osjećaj osobne efikasnosti u suočavanju s različitim stresnim situacijama; Bezinovićeve skale za procjenu osobne kompetentnosti te skale generalizirane samoefikasnosti. Bandurina skala dječje samoefikasnosti odnosi se na procjene samoefikasnosti u različitim socijalnim situacijama, akademskom postignuću, samoregulaciji učenja, odmoru i izvannastavnim aktivnostima.

Upitnik samoefikasnosti za djecu (*Self-efficacy Questionnaire for Children - SEQ-C*) konstruirao je Peter Muris (2001), za ispitivanje dječjeg osjećaja samoefikasnosti u tri područja: akademskom, socijalnom i emocionalnom. Upitnik se sastoji od 24 čestice koje se mogu podijeliti na tri domene samoefikasnosti: (1) **socijalna samoefikasnost** (8 čestica) koja se odnosi na percipiranu sposobnost za odnose s vršnjacima te asertivnost; (2) **akademska samoefikasnost** (8 čestica) koja se odnosi na percipiranu mogućnost snalaženja u učenju i školskom gradivu, te na ispunjavanje školskih očekivanja; te (3) **emocionalna samoefikasnost** (8 čestica) koja se odnosi na percipiranu sposobnost suočavanja s negativnim emocijama.

Za potrebe ovog istraživanja korišten je izvorni upitnik od 24 čestice koji je, uz dozvolu autora Petera Murisa, preveden na hrvatski jezik (uz konsenzus 3 psihologa) i primijenjen u uzorku od 234 ispitanika.

2.1. Uputa i način bodovanja

Uputa za ispunjavanje upitnika nalazi se u gornjem dijelu upitnika, kratka je i djeci vrlo jasna. Ispitanici bilježe svoje odgovore na pripadajućoj ljestvici od 5 stupnjeva procjenjujući koliko se ponašanje opisano u tvrdnji odnosi na njih, pri čemu je 1=uopće nije točno, a 5= u potpunosti je točno. Primjena je pojedinačna ili skupna, vrijeme odgovaranja nije ograničeno, a u prosjeku iznosi 5 do 10 minuta, ovisno o dobi ispitanika i brzini čitanja.

Ocjenjivanje odgovora je objektivno: ukupan rezultat dobiva se zbrajanjem zaokruženih brojeva pokraj tvrdnji i konačan zbroj se upiše u pripadajući kvadratić na upitniku (S= rezultat za subskalu socijalne samoeфикаsnosti, A= rezultat za subskalu akademske samoeфикаsnosti, E= rezultat za subskalu emocionalne samoeфикаsnosti, Σ = ukupan rezultat na skali).

3. Psihometrijske osobine

Psihometrijske karakteristike skale SEQ-C provjerene su na uzorku od 234 ispitanika u dobi od 13 do 18 godina ($M=15.26$; $SD=1.75$).

Eksploratorna faktorska analiza rezultata dobivenih skalom SEQ-C pokazala je tri faktora (eigen-vrijednosti: 3.2, 3.2, i 2.7) koji zajedno objašnjavaju 38.8% varijance. Provjera ovih triju faktora pokazala je da je većina čestica uvjerljivo zasićena namijenjenim faktorima, tj. da je faktorska struktura uglavnom identična originalnoj strukturi upitnika. Samo jedna čestica, pod rednim brojem 18. (*Nije mi teško reći prijatelju da se osjećam loše*) imala je značajno veće zasićenje na faktoru *Socijalne samoeфикаsnosti* (0.589) nego na originalnom faktoru *Emocionalne samoeфикаsnosti* (0.146), tako da je u daljnjoj analizi ova čestica prebačena u subskalu Socijalne samoeфикаsnosti.

Pouzdanost skale SEQ-C provjerena je koeficijentima unutarnje konzistencije i prema dobivenim rezultatima radi se o skali zadovoljavajuće pouzdanosti. Psihometrijske karakteristike navedene su u Tablici 1. Pouzdanost za cijelu skalu od 24 čestice iznosi **Cronbach alpha 0.87**.

Tablica 1. Osnovni deskriptivni pokazatelji skale SEQ-C i njezinih subskala (S= socijalna samoeфикаsnost, A= akademska samoeфикаsnost, E= emocionalna samoeфикаsnost, SEQ-C= ukupan rezultat na skali) (N=234)

	S	A	E	SEQ-C
Broj čestica	9	8	7	24
Raspon	15-45	8-40	8-35	35-114
Aritmetička sredina	35.0	26.3	23.2	84.9
SD (Standardna devijacija)	5.91	6.43	5.56	13.69
Prosječna korelacija među česticama	0.33	0.38	0.35	0.23
Cronbach alfa	0.805	0.817	0.784	0.866

Za provjeru konvergentne valjanosti skale SEQ-C izračunate su korelacije između rezultata dobivenih primjenom te skale i rezultata na Rosenbergovoj i Coopersmithovoj skali samopoštovanja. Dobivene su statistički značajne, pozitivne korelacije – s rezultatima u Coopersmithovoj skali samopoštovanja Pearsonov koeficijent korelacije je iznosio 0.56, a s rezultatima u Rosenbergovoj skali 0.64 (Kramar, 2004; Macuka, Kramar i Vulić-Prtorić, 2004).

Upitnik samoeфикаsnosti za djecu do danas je primijenjen u nekoliko istraživanja u kojima se pokazala njegova zadovoljavajuća osjetljivost, pouzdanost i konstruktiva valjanost, te se može preporučiti njegova primjena u našoj populaciji (Kramar, 2004; Macuka i sur., 2004; Sorić, Vulić-Prtorić i Macuka, 2004; Kolar 2005).

Tablica 2. Redni broj čestica i njihova pripadnost pojedinoj subskali SEQ-C

SAMOEFIKASNOST	Zbrojiti čestice pod rednim brojem:	Ukupno tvrdnji
SOCIJALNA	2+6+8+11+14+17+18+20+23	9
AKADEMSKA	1+4+7+10+13+16+19+22	8
EMOCIONALNA	3+5+9+12+15+21+24	7

LITERATURA

- BANDURA, A. (1977). Self – efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change, *Psychological Review*, **84**, 2, 191-215.
- BANDURA, A. (1999). A social cognitive theory of personality, u Pervin L. i John O. (eds) *Handbook of Personality*, New York: Guilford Publications, 154-196.
- BEZINOVIĆ, P. (1988). Percepcija osobne kompetentnosti kao dimenzija samopoimanja, Doktorska disertacija, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- IVANOV, L., PENEZIĆ, Z. (2000). Samoefikasnost: pregled teorije, *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru*, **39** (20), 113-142.
- KRAMAR, V. (2004). *Odnos samoefikasnosti, agresivnosti i obiteljskih interakcija kod djece osnovnoškolske dobi*, neobjavljena diplomska radnja, Odjel za psihologiju Sveučilišta u Zadru.
- KOLAR, Lj.(2005). *Odnos strategija suočavanja sa stresom, samoefikasnosti i školskog uspjeha učenika petih razreda*, neobjavljeni stručni rad, OŠ "I.G.Kovačić" Đakovo
- MACUKA, I., KRAMAR, V., VULIĆ-PRTORIĆ, A. (2004). Validacija upitnika samoefikasnosti za djecu, rad prezentiran na *XIV. Danima psihologije u Zadru*, Knjiga sažetaka, str 81.
- MURIS, P. (2001). A brief questionnaire for measuring self-efficacy in youths, *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, **23** (3), 145-149.
- SORIĆ, I., VULIĆ-PRTORIĆ, A., MACUKA, I. (2004). Self-regulated learning, causal attributions and academic achievement, rad prezentiran na *Second European Conference on Positive Psychology*, Verbania Pallanza – Italija.